

حزب‌الله (۲)، از تأثیرگذارترین تشکلهای شیعی لبنان. جنبشهای اسلام‌گرای شیعی در لبنان، نخست تحت تأثیر حوزه علمیه نجف و قم و نیز متأثر از انقلاب اسلامی ایران پدید آمدند. مهم‌ترین این جنبشها، جنبش محرومین (حرکتة المحرومین) و جنبش گروههای مقاومت اسلامی (افواج المقاومة الاسلامیة)، مشهور به **امل**، بودند که امام موسی صدر* آنها را تأسیس کرد (موسوعة حزب‌الله، ج ۱، ص ۱۷-۲۰، ۲۵؛ قاسم، ص ۱۷-۱۹). با ناپدید شدن امام موسی صدر در سفر به لیبی در ۱۳۵۷ ش/ ۱۹۷۸، جنبش **امل** دچار ضعف و چنددستگی شد و این امر در ۱۳۶۱ ش/ ۱۹۸۲ به اوج رسید. با یورش اسرائیل به جنوب لبنان و اشغال آن در این سال، هیئتی به نام هیئت نجات (هیئة الإنقاذ) - با حضور نییه‌پزی (رهبر جنبش **امل** در آن زمان)، الیاس سرکیس (رئیس جمهوری وقت لبنان)، بشیر جمیل*، و ولید جنبلاط - تشکیل گردید. بخشی از نیروهای جنبش **امل** با این اقدام نییه‌پزی مخالفت کردند. سیدحسین موسوی از **امل** جدا شد و جنبش اسلامی **امل** (حرکتة **امل** الاسلامیة) را تأسیس کرد (بلقزین، ص ۳۴؛ قاسم، ص ۲۶؛ الاحزاب و الحركات و الجماعات الاسلامیة، ج ۲، ص ۴۶۷-۴۶۸).

هنگامی که ارتش اسرائیل بیروت و جنوب لبنان را اشغال کرد، فقط دو منطقه شمال و بقاع* خارج از منطقه اشغالی قرار گرفت؛ بنابراین، گروههای شیعه در شهر بعلبک*، مرکز منطقه بقاع، مستقر گردیدند. این گروههای کوچک و متفرق در دو موضوع اتفاق نظر داشتند: اعتقاد به ولایت فقیه و پیروی از امام خمینی، و مقابله با اسرائیل. این عوامل باعث شد تا این نیروها در تشکیلاتی واحد و جدید ادغام شوند. پس از مذاکرات اولیه، کمیته‌ای نه نفره تشکیل شد، مشتمل بر سه نفر از علمای شیعه بقاع، سه نفر از جنبش اسلامی **امل** و سه نفر از حزب الدعوة لبنان (اسداللهی، ۱۳۷۹ ش، ص ۵۹، ۶۷-۶۸؛ امین مصطفی، ص ۴۳۳). وظیفه کمیته نه نفره، پایه‌ریزی تشکیلات سیاسی جدید برای شیعیان لبنان بود. بنابراین، این کمیته شورایی پنج نفره از میان خود انتخاب کرد که شورای لبنان نامیده شد. نخستین جلسه این شورا در زمستان ۱۳۶۱ ش/ ۱۹۸۳ برگزار گردید (حسن فضل‌الله، ص ۳۳). شورای لبنان روش رهبری دسته‌جمعی را برگزید و هیچ فردی را به رهبری یا دبیر کلی انتخاب نکرد. همچنین اسم اعضای این شورا، به دلایل امنیتی، محرمانه ماند، ولی نقش سیدعباس موسوی در این شورا انکارناپذیر بود (امین مصطفی، ص ۴۳۵-۴۳۶). هم‌زمان با گسترش عملیات مقاومت شورای لبنان برضد اشغالگران اسرائیلی، شعارهایی حاوی عبارت «حزب‌الله» در لبنان ظهور یافت. اما این عبارت نه به صورت نام رسمی

خود را مصداق حزب‌الله معرفی کرد (مفید، ۱۴۰۳، ص ۳۴۹؛ طوسی، الامالی، ص ۱۲۱، ۶۹۱). امام حسین علیه‌السلام نیز وقتی به درخواست معاویه لب به سخن گشود خود را مصداق حزب‌الله خواند (احمدین علی طبرسی، ج ۲، ص ۲۲). حضرت زینب علیها‌السلام، پس از واقعه کربلا در معرفی شهدای کربلا، آنان را حزب‌الله خواند که به دست حزب‌الشیطان کشته شده‌اند (ابن‌طاووس، ص ۱۰۸). امام صادق علیه‌السلام، در تعلیم زیارت امام حسین علیه‌السلام به مخاطب خود آموخت که در وقت زیارت، به امام حسین گفته شود که شما از حزب‌الله و حزب رسول خدا و حزب اهل‌بیت رسول خدا هستید (ابن‌قولویه، ص ۲۵۶). امام صادق علیه‌السلام خود و یاران خود را نیز حزب‌الله معرفی کرده است (مجلسی، ج ۴، ص ۲۵). بنابر روایتی از امام رضا علیه‌السلام در تفسیر آیه ۲۴۹ سوره بقره، طلوت* به سرپاژانش خبر داد که آنها به وسیله نهر آب امتحان خواهند شد و هر کس بیش از یک کف دست از آب آن نهر بنوشد از حزب‌الله نیست (قمی، ج ۱، ص ۸۲-۸۳). از دیگر مصداق حزب‌الله که در احادیث آمده اویس قرنی* است (مفید، ۱۴۱۳، ج ۱، ص ۳۱۶). همچنین از قبول پیامبراکرم نقل شده است که هر کس سوره مجادله را بخواند در روز قیامت از زمره حزب‌الله به شمار خواهد آمد (فضل‌بن حسن طبرسی، ج ۹، ص ۳۶۹).

منابع: علاوه بر قرآن؛ ابن‌بابویه، الامالی، قم، ۱۴۱۷؛ همو، عیون اخبارالرضا، چاپ مهدی لاجوردی، قم، ۱۳۶۳ ش؛ همو، کتاب النخصال، چاپ علی‌اکبر غفاری، قم، ۱۳۶۲ ش؛ ابن‌طاووس، مقتل الحسین علیه‌السلام، المسمی باللّهوف فی قتلی بالطیوف، قم [۱۴۱۷]؛ ابن‌قولویه، کامل الزیارات، چاپ جواد قیومی، قم، ۱۴۱۷؛ ابن‌منظور، عیبدالله بن عبدالله حکمانی، شواهد التنزیل لقواعد التفضیل، چاپ محمدباقر محمودی، تهران ۱۳۹۰/۱۴۱۱؛ خلیل‌بن احمد، کتاب‌العین، چاپ مهدی مخزومی و ابراهیم سامرانی، قم، ۱۴۰۵؛ حسین‌بن محمد راضی اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، چاپ محمد سیدکیلانی، بیروت [بی‌تا.]؛ طباطبائی؛ احمدین علی طبرسی، الاحتجاج، چاپ محمدباقر خراسان، نجف ۱۳۸۶/۱۹۶۶، چاپ افست قم [بی‌تا.]؛ فضل‌بن حسن طبرسی؛ طبری، جامع؛ محمدبن حسن طوسی، الامالی، قم، ۱۴۱۴؛ همو، التبیان فی تفسیر القرآن، چاپ احمد حبیب قصیر عاملی، بیروت [بی‌تا.]؛ علی‌بن ابی‌طالب (ع)، امام اول، نهج‌البلاغه، چاپ صبحی صالح، بیروت [۱۳۸۷]، چاپ افست قم [بی‌تا.]؛ محمدبن عمر فخررازی، التفسیر الکبیر، او، مفاتیح الغیب، بیروت ۲۰۰۰/۱۴۲۱؛ علی‌بن ابراهیم قمی، تفسیر القمی، چاپ طیب موسوی جزائری، قم، ۱۴۰۴؛ مجلسی؛ محمدبن محمد مفید، الارشاد فی معرفة حجج‌الله علی‌العباد، قم، ۱۴۱۳؛ همو، کتاب الامالی، چاپ حسین استاد ولی و علی‌اکبر غفاری، قم، ۱۴۰۳.

/ مقداد ابراهیمی‌کوشالی /

جمعیتی می‌دانیم که با مسلمانان سراسر جهان ارتباط عقیدتی و سیاسی استوار در چهارچوب اسلام دارد (حسن فضل‌الله، ص ۱۸۷-۱۸۸). همچنین در این مرامنامه چهار هدف برای حزب‌الله تعیین شده است: اخراج اسرائیل از لبنان به عنوان سرآغاز نابودی نهایی این رژیم و آزادی قدس شریف؛ اخراج آمریکا، فرانسه و هم‌پیمانان آنان از لبنان و پایان دادن به نفوذ کشورهای استعمارگر در لبنان؛ محاکمه عادلانه اعضای حزب کتاب (فالانژها) برای جرائمی که با تحریک آمریکا و اسرائیل در حق مسلمانان و مسیحیان مرتکب شده‌اند؛ و اعطای حق تعیین سرنوشت به ملت لبنان تا با آزادی کامل نظام حکومتی دلخواه خود را برگزینند (ابوالنصر، ص ۷۴). همچنین این مرامنامه برخی حکومت‌های عربی را نظام‌های ورشکسته‌ای معرفی می‌کند که برای صلح با صهیونیست‌ها شتاب دارند و از تأمین خواستها و آرزوهای امت، عاجز و درمانده‌اند و هرگز قدرت اندیشیدن به مقابله با رژیم اشغالگر فلسطین را ندارند (همان، ص ۲۰۲-۲۰۳). این حزب در مرامنامه خود نظام حکومتی مطلوب خود را نظامی اسلامی می‌داند که براساس انتخاب آزاد و مستقیم از طرف مردم ایجاد شود و با تحمیل این نظام بر مردم مخالف است (همان، ص ۱۹۶). درعین حال، حزب‌الله از شرکت در انتخابات پارلمانی و حضور در مجلس و هیئت دولت، احتراز نکرده است (الاحزاب و الحركات و الجماعات الاسلامیة، ج ۲، ص ۵۰۸-۵۰۹). به‌طور کلی حزب‌الله بر پایه سه اصل عمده شکل گرفته است: ایمان به اسلام، جهاد در راه خدا، و اعتقاد به ولایت فقیه (قاسم، ص ۲۷-۲۸، ۴۶، ۷۰).
 ساختار تشکیلاتی حزب‌الله از آغاز تأسیس تاکنون تغییرات فراوانی کرده است. حزب‌الله در آغاز به شکل شورایی اداره می‌شد و رهبر یا دبیر کل نداشت. امروزه اعضای شورا هفت نفرند که برای سه سال انتخاب می‌شوند. دبیر کل نیز، بدون محدودیت، می‌تواند برای دوره‌های پیاپی انتخاب شود. اولین کنگره حزب‌الله در ۱۳۶۸ ش/ نوامبر ۱۹۸۹ برپا گردید و برای نخستین بار، نه عضو شورای مرکزی حزب، از طریق انتخابات عمومی در درون کادرهای حزبی، برگزیده شدند. این اعضا عبارت بودند از: شیخ‌صبحی طفیلی، سیدعباس موسوی، سیدحسن نصرالله، شیخ‌حسین کورانی، شیخ‌نعیم قاسم، شیخ‌محمد یزیک، محمد رعد، محمد فیش و محمد یاغی. این شورا شیخ‌صبحی طفیلی را به دبیر کلی انتخاب نمود. شیخ‌نعیم قاسم به قائم‌مقامی دبیرکل و سیدحسن نصرالله نیز به ریاست کمیته اجرایی برگزیده شدند (اسداللهی، ۱۳۷۹ ش، ص ۱۲۴؛ موسوعه حزب‌الله، ج ۱، ص ۱۰۷-۱۰۸). تشکیلات حزب‌الله پنج کمیته دارد: جهادی، سیاسی، اجرایی، امور مجلس،

www.hizballah.ir [29 Oct 2008]

نشان جنبش حزب‌الله لبنان

یک گروه سیاسی بلکه به معنای عام آن به کار می‌رفت، تا اینکه شورای لبنان در اردیبهشت ۱۳۶۳ / مه ۱۹۸۴ نام «حزب‌الله - انقلاب اسلامی در لبنان» (حزب‌الله - الثورة الاسلامیة فی لبنان) را برای خود برگزید و دفتر سیاسی حزب را راه‌انداخت و

هفته‌نامه العهد را منتشر کرد. تعداد اعضای شورا نیز به هفت نفر افزایش یافت (حسن فضل‌الله، ص ۳۵). سرانجام مقاومت اسلامی برضد نیروهای اشغالگر، که حزب‌الله رهبری آن را برعهده داشت، به ثمر نشست و دولت اسرائیل در ۲۴ دی ۱۳۶۳ / ۱۴ ژانویه ۱۹۸۵ تصمیم گرفت در سه مرحله از لبنان عقب‌نشینی نماید. هم‌زمان با آغاز عقب‌نشینی اسرائیل از شهر صیدا، حزب‌الله در ۲۷ بهمن ۱۳۶۳ / ۱۶ فوریه ۱۹۸۵، با صدور بیانیه‌ای، اعلام موجودیت کرد. از این تاریخ حزب‌الله از مقاومت مخفیانه به فعالیتهای سیاسی علنی، که مقاومت را در اولویت می‌دانست، روی آورد (موسوعه حزب‌الله، ج ۲، ص ۱۴۷؛ قاسم، ص ۱۴۵).

این بیانیه، که در کتابچه‌ای ۴۸ صفحه‌ای منتشر شده بود، ضمن بیان هویت حزب‌الله، دیدگاه‌های آنان را درباره مسائل داخلی، منطقه‌ای و جهانی روشن می‌کرد و درواقع مرامنامه سیاسی حزب‌الله به‌شمار می‌آمد (اسداللهی، ۱۳۷۹ ش، ص ۱۰۱؛ ابوالنصر، ص ۷۱-۷۳). در این مرامنامه اعضای حزب‌الله هویت و ماهیت خود را این‌گونه شناسانده‌اند که ما فرزندان امت حزب‌الله خود را بخشی از امت اسلامی در جهان می‌دانیم و همگی به‌طور یکسان با گستاخانه‌ترین هجوم استکباری شرق و غرب مواجهیم. ما فرزندان امت حزب‌اللهی هستیم که خداوند به پیش‌گامان آن در ایران یاری رسانده است تا بار دیگر هسته نخستین دولت مرکزی اسلامی را در جهان به وجود آورند. تعهد خود را نسبت به دستورهای رهبری یگانه و حکیمانه و عادلانه ولی فقیه جامع‌الشرایط، که در حال حاضر در شخص امام آیت‌الله العظمی روح‌الله موسوی خمینی تجسم یافته است، اعلام می‌داریم. بر این اساس، ما یک سازمان حزبی بسته یا یک چهارچوب تنگ سیاسی در لبنان نیستیم. ما خود را

فراگرفت. با میانجیگری عربستان سعودی و مغرب و الجزایر، نمایندگان مجلس لبنان در ۷ مهر ۱۳۶۸ / ۲۹ سپتامبر ۱۹۸۹ در شهر طائف عربستان گردهم آمدند و سند وفاق ملی لبنان را، که به پیمان طائف مشهور شد، امضا نمودند (همان، ص ۱۵۲-۱۵۳؛ عبد، ص ۲۰۵، ۲۱۷، ۲۲۴). پیمان طائف برای حزب‌الله قانع‌کننده نبود، ولی تنها به اعلام رضایت‌بخش نبودن این پیمان اکتفا کرد. حزب‌الله خواهان پیمانی بود که طایفه‌گری سیاسی را در لبنان از بین ببرد، ولی پیمان طائف این امر را کاملاً محقق نمی‌ساخت (قاسم، ص ۱۵۴). در ۸ فروردین ۱۳۷۰ / ۲۸ مارس ۱۹۹۱، با هدف اجرای پیمان طائف، دولت لبنان طرح انحلال تمام گروه‌های شبه‌نظامی لبنانی و غیرلبنانی را تصویب کرد. اما حزب‌الله، به عنوان نیروی مقاومت مشروع، به رسمیت شناخته شد (اسداللهی، ۱۳۷۹ ش، ص ۱۲۷، ۲۴۳). در بهار ۱۳۷۰ ش / ۱۹۹۱، کنگره دوم حزب‌الله تشکیل گردید. از تصمیمات مهم این کنگره، مشارکت در انتخابات مجلس، برکناری شیخ صبحی طفیلی از دبیرکل حزب و انتخاب سیدعباس موسوی* به جانشینی وی بود (همان، ص ۱۲۸-۱۲۹؛ عززی، ص ۳۳؛ امیر الذاکرة، ص ۴۲؛ درباره علت برکناری طفیلی ← امین مصطفی، ص ۴۳۹-۴۴۰). در ۲۷ بهمن ۱۳۷۰ / ۱۶ فوریه ۱۹۹۲، خودرو حامل سیدعباس موسوی، دبیر کل حزب‌الله، هدف بمباران هواپیماهای اسرائیلی قرار گرفت که در نتیجه آن وی به همراه همسر و فرزند خردسالش به شهادت رسید. روز بعد، شوروی مرکزی حزب‌الله، سیدحسن نصرالله را به جانشینی موسوی برگزید (محمد مورو، ص ۶۹؛ امیرالذاکرة، ص ۶۱-۶۵؛ موسوعه حزب‌الله، ج ۳، ص ۲۶). حزب‌الله برای نخستین بار در ۱۳۷۱ ش / ۱۹۹۲ در انتخابات مجلس لبنان که پس از بیست سال وقفه، برگزار می‌شد - شرکت نمود و توانست دوازده کرسی از ۱۲۸ کرسی مجلس لبنان را به دست آورد و فراکسیون «وفاداری به مقاومت» (الوفاء للمقاومة) را در مجلس تشکیل دهد (قاسم، ص ۲۷۷، ۲۸۴-۲۸۵ و پانویس ۱؛ عززی، ص ۷۵-۷۶). در واکنش به عملیات نظامی پراکنده حزب‌الله، نظامیان صهیونیستی در ۳ مرداد ۱۳۷۲ / ۲۵ ژوئیه ۱۹۹۳، در عملیاتی به نام «تسویه حساب»، به مواضع حزب‌الله در جنوب لبنان یورش بردند. حزب‌الله نیز شهرکهای شمال اسرائیل را مورد هدف قرار داد. این بحران سرانجام با میانجیگری امریکا و سوریه و با امضای تفاهم‌نامه ژوئیه پایان یافت که بر مبنای آن حملات اسرائیل به جنوب لبنان متوقف می‌شد و در مقابل، حزب‌الله نیز به حملات موشکی خود پایان می‌داد (موسوعه حزب‌الله، ج ۳، ص ۲۷-۲۹؛ قیسی، ج ۱، ص ۱۹۱). در ۲۲ فروردین ۱۳۷۵ / ۱۱ آوریل ۱۹۹۶، ارتش رژیم صهیونیستی با نقض تعهدات خود، عملیات گسترده نظامی «خوشه‌های خشم»

و قضایی. ریاست این کمیته‌ها برعهده اعضای شورای مرکزی حزب‌الله است. کمیته سیاسی، تحلیلها و بررسیهای سیاسی و مدیریت روابط سیاسی داخلی و خارجی حزب را برعهده دارد. وظیفه کمیته جهادی، آماده‌سازی، آموزش و تجهیز نیروهای مسلح حزب‌الله برای مقابله با اشغالگران است. نمایندگان حزب‌الله در مجلس لبنان، در کمیته امور مجلس عضویت دارند. این کمیته به بررسی لوایح و قوانین مطرح شده در مجلس لبنان می‌پردازد و همچنین به مشکلات مردم و چگونگی ارتباط آنان با مسئولان دولتی برای رفع این مشکلات، رسیدگی می‌کند. کمیته اجرایی رسیدگی به امور اجرایی مؤسسات وابسته به حزب را برعهده دارد. کمیته قضایی نیز به حل و فصل منازعات و اختلافات می‌پردازد. شورای مرکزی در رأس هرم حزب قرار دارد و سیاستهای کلی و اهداف حزب را تدوین می‌کند و درباره مسائل سیاسی تصمیم می‌گیرد. دبیر کل مسئولیت اداره، نظارت، هماهنگی بین رؤسای کمیته‌ها و اعضای شورای مرکزی و بیان مواضع حزب را برعهده دارد (موسوعه حزب‌الله، ج ۱، ص ۱۰۸-۱۰۹). شاخه نظامی حزب‌الله، به نام جنبش مقاومت اسلامی (حرکت المقاومة الاسلامیة)، در ۱۳۶۴ ش / ۱۹۸۵ تأسیس شد (الاحزاب و الحركات و الجماعات الاسلامیة، ج ۲، ص ۵۰۱).

حزب‌الله پس از انتشار مرامنامه خود، از حالت صرفاً امنیتی و کاملاً محرمانه خارج شد و حالت نیمه‌محرمانه پیدا کرد و برخی شخصیت‌های آن شناخته شدند. این امر باعث شد که حزب‌الله هدف حملات تروریستی قرار بگیرد. در ۱۷ اسفند ۱۳۶۳ / ۸ مارس ۱۹۸۵ به سیدمحمدحسین فضل‌الله، از رهبران دینی لبنان، و حامی حزب‌الله، به تصور آنکه وی رهبر حزب‌الله است، سوء قصد شد، اما وی جان سالم به در برد (قاسم، ص ۱۴۶-۱۴۸؛ اسداللهی، ۱۳۷۹ ش، ص ۱۰۲-۱۰۳).

پس از عقب‌نشینی اسرائیل، میان حزب‌الله و امل بر سر اداره مناطق جنوبی، منازعاتی در گرفت و در ۱۳۶۷ ش / ۱۹۸۸ به اوج خود رسید (امین مصطفی، ص ۴۳۷-۴۳۸؛ موسوعه حزب‌الله، ج ۳، ص ۱۸-۱۹؛ عززی، ص ۵۵-۵۶؛ شراره، ص ۳۴۶-۳۴۷، ۳۶۶). در ۱۳۶۹ ش / ۱۹۹۰ نیز درگیری‌هایی روی داد اما سرانجام، با میانجیگری جمهوری اسلامی ایران و سوریه، این دو در ۱۸ آبان ۱۳۶۹ / ۹ نوامبر ۱۹۹۰ توافقنامه صلح امضا کردند (قاسم، ص ۱۵۱).

با پایان یافتن دوره ریاست جمهوری امین جمیل در ۱۳۶۷ ش / ۱۹۸۸، مجلس لبنان به دلیل اختلاف‌نظر نتوانست جانشینی برای وی انتخاب کند؛ بنابراین، بحران سیاسی لبنان را

را به خروج از این کشور دعوت می‌نمود و همچنین خواستار انسحلال همه گروه‌های نظامی وابسته به احزاب لبنانی و غیرلبنانی و خلع سلاح آنها بود. تلاش شد تا سوریه و حزب‌الله از صحنه نظامی لبنان حذف شوند. حزب‌الله در مقابل این قطعنامه از خود دفاع نمود و خود را نیروی مقاومت مشروع خواند و خلع سلاح را نپذیرفت (بلقزیز، ص ۶۲-۶۳؛ عترسی، ص ۸۹). در ۲۶ بهمن ۱۳۸۳ / ۱۴ فوریه ۲۰۰۵ رفیق حریری، نخست‌وزیر پیشین لبنان، در بیروت ترور شد و بر اثر آن، اوضاع سیاسی لبنان وارد بحران جدیدی گردید. بسیاری از احزاب و شخصیت‌های لبنانی، سوریه را به ترور حریری متهم نمودند، اما حزب‌الله، با محکوم نمودن این ترور، منکر دخالت سوریه در این حادثه شد. حزب‌الله و دیگر نیروهای حامی مقاومت و سوریه، در ۱۸ اسفند ۱۳۸۳ / ۸ مارس ۲۰۰۵ راهپیمایی گسترده‌ای نمودند و در مقابل، مخالفان سوریه نیز در ۲۴ اسفند ۱۳۸۳ / ۱۴ مارس ۲۰۰۵ راهپیمایی اعتراض‌آمیز کردند. از آن زمان جناح ۸ مارس به رهبری حزب‌الله، جناح ۱۴ مارس با حضور جریان المستقبل به رهبری سعد حریری، حزب سوسیالیست پیشرو (حزب‌التقدمی الاشتراکی) به رهبری ولید جنبلاط، حزب جریان ملی آزاد (التیاری الوطنی الحر) به رهبری میشل عون، و گروه‌های دیگر در صحنه سیاسی لبنان ظاهر شدند (موسوعه نصرالله، ج ۲، ص ۷-۸؛ عترسی، ص ۸۹-۹۱). طراد حماده در ۳۱ فروردین ۱۳۸۴ / ۱۹ آوریل ۲۰۰۵ در کابینه محمدنجیب میقاتی برای اولین بار و به‌طور غیررسمی از سوی حزب‌الله به عنوان وزیر معرفی شد. باتوجه به دولت کوچک میقاتی که تنها چهارده وزیر داشت، وی وزارتخانه‌های کار و کشاورزی را برعهده گرفت (الجمهوریة اللبنانیة. رئاسة مجلس الوزراء، ۲۰۰۸؛ میقاتی، ۱۴۲۶). در انتخابات مجلس، که از ۸ خرداد تا ۲۹ خرداد ۱۳۸۴ / ۲۹ مه تا ۱۹ ژوئن ۲۰۰۵ برگزار شد، حزب‌الله و جنبش امل در ائتلافی موفق شدند که ۳۵ کرسی از مجموع ۱۲۸ کرسی مجلس لبنان را کسب نمایند («ابرز الاحداث فی لبنان منذ اغتیال رفیق الحریری»، ۲۰۰۸؛ خبرگزاری مهر، ۳۱ خرداد ۱۳۸۴). در دولت جدید لبنان - که فؤاد سنیوره آن را در ۲۸ تیر ۱۳۸۴ / ۱۹ ژوئیه ۲۰۰۵ تشکیل داد - دو وزیر وابسته به حزب‌الله به نامهای محمد فنیس (وزیر نیرو) و طراد حماده (وزیر کار) حضور یافتند («ابرز الاحداث فی لبنان...»، ۲۰۰۸؛ خبرگزاری مهر، ۲۹ تیر ۱۳۸۴؛ خبرگزاری فارس، ۲۳ آبان ۱۳۸۵). سیدحسن نصرالله در ۱۷ بهمن ۱۳۸۴ / ۶ فوریه ۲۰۰۶ با میشل عون (رهبر جریان ملی آزاد که، به سبب اختلافات، از گروه ۱۴ مارس جدا شده بود) دیدار نمود و دو

را آغاز کرد. در این عملیات که شانزده روز به طول انجامید، اسرائیل مناطقی زیادی را در جنوب، بقاع و بیروت بمباران کرد و حزب‌الله نیز در پاسخ بار دیگر شمال اسرائیل را موشک‌باران نمود. با تلاش‌های دیپلماتیک جمهوری اسلامی، سوریه و فرانسه و میانجیگری امریکا، حزب‌الله و اسرائیل تفاهم‌نامه آوریل را به امضا رساندند و به برقراری آتش‌بس متعهد شدند (موسوعه حزب‌الله، ج ۳، ص ۳۳-۳۷؛ قیسی، ج ۲، ص ۱۹۲-۱۹۳؛ طارق عذب، ص ۶). با واسطه‌های سوریه، حزب‌الله به صورت ائتلاف با جنبش امل در انتخابات مجلس ۱۳۷۵ ش / ۱۹۹۶ شرکت نمود، اما در این انتخابات سه کرسی از دوازده کرسی قبلی خود را از دست داد (قاسم، ص ۲۸۶ و پانویس ۱؛ اسداللهی، ۱۳۷۹ ش، ص ۱۴۳-۱۴۴). در ۲۱ شهریور ۱۳۷۶ / ۱۲ سپتامبر ۱۹۹۷، سیدهادی نصرالله، فرزند سیدحسن نصرالله، در عملیات نظامی برضد مواضع اسرائیل در جنوب لبنان به شهادت رسید که بر محبوبیت حزب‌الله افزود (رفعت سیداحمد، ۲۰۰۶، ص ۱۶۹-۱۷۰). حزب‌الله در انتخابات مجلس لبنان در ۱۳۷۹ ش / ۲۰۰۰ نیز شرکت نمود و توانست دوازده کرسی را به خود اختصاص دهد (قاسم، ص ۲۸۶ و پانویس ۲).

باتوجه به ناکامی‌های پی در پی ارتش اسرائیل در برابر مقاومت اسلامی، بنیامین نتنیاها^۱ (نخست‌وزیر اسرائیل) در تابستان ۱۳۶۷ ش / ۱۹۸۸ اعلام کرد که رژیم صهیونیستی قطعنامه ۴۲۵ را پذیرفته است. این قطعنامه، که در ۱۳۵۷ ش / ۱۹۷۸ صادر شده بود، بر خروج بی‌قید و شرط ارتش اسرائیل از لبنان تأکید می‌کرد (امین مصطفی، ص ۵۶۱-۵۶۲؛ اسداللهی، ۱۳۷۹ ش، ص ۱۶۶-۱۶۷). سرانجام نیروهای اسرائیلی در ۴ خرداد ۱۳۷۹ / ۲۴ مه ۲۰۰۰ از جنوب لبنان، به جز مزارع شبعا، عقب‌نشینی کردند. این رویداد، پیروزی بزرگی برای حزب‌الله به‌شمار می‌آمد و بر محبوبیت آن افزود (موسوعه حزب‌الله، ج ۳، ص ۵۰-۵۱؛ عترسی، ص ۱۱۵). نیروهای حزب‌الله در مهر ۱۳۷۹ / اکتبر ۲۰۰۰، سه سرباز و یک افسر اسرائیلی را به اسارت گرفتند و با میانجیگری آلمان، در قبال آزادی این اسیران، چهارصد اسیر فلسطینی و ۲۳ اسیر لبنانی و پنج اسیر سوری و هشت اسیر از دیگر ملیتها و پیکر ۵۹ شهید را از اسرائیلیها تحویل گرفتند (موسوعه حزب‌الله، ج ۳، ص ۶۶، ۶۸-۶۹، ۷۲-۷۴؛ محمد مورو، ص ۱۳۱-۱۳۲).

از ۱۲ شهریور ۱۳۸۳ / ۲ سپتامبر ۲۰۰۴، با صدور قطعنامه ۱۵۵۹ سازمان ملل - که همه نیروهای خارجی حاضر در لبنان

طرف، تفاهم‌نامه همکاری به امضا رساندند (موسوعة نصرالله، ج ۲، ص ۱۶؛ بلقزیز، ص ۶۳ و پانویس). در ۲۱ تیر ۱۳۸۵ / ۱۲ ژوئیه ۲۰۰۶ رزمندگان حزب‌الله در عملیاتی به نام «الوعد الصادق» دو سرباز اسرائیلی را به اسارت گرفتند و هشت تن دیگر را به قتل رساندند. نیروهای اسرائیلی در واکنش به این اقدام حزب‌الله، مناطقی از لبنان را بمباران نمودند. این امر باعث آغاز جنگ سی‌وسه روزه شد (احمد جابر، ص ۱۴۵؛ رفعت سیداحمد، ۲۰۰۷، ص ۸۷-۸۸). رزمندگان حزب‌الله به مقابله با سربازان اسرائیلی پرداختند و شمال اسرائیل را هدف حملات موشکی خود قرار دادند. در این حملات ۴۳۰ نظامی اسرائیلی به هلاکت رسیدند و ۱۳۰ تانک آنان نیز منهدم شد (صلاح‌الدین سلیم، ص ۲۹؛ موسوعة نصرالله، ج ۲، ص ۳۱۴؛ رفعت سیداحمد، ۲۰۰۷، ص ۱۷۱). حزب‌الله در این جنگ که در آن در حدود ۱۱۰۰ شهروند غیرنظامی لبنانی به شهادت رسیدند - به پیروزی نظامی و سیاسی بزرگی دست یافت و با قطعنامه ۱۷۰۱ سازمان ملل، مبنی بر توقف عملیات جنگی، در ۲۳ مرداد / ۱۴ اوت، این جنگ به پایان رسید (احمد جابر، ص ۲۰۱-۲۰۴، ۲۰۶؛ رفعت سیداحمد، ۲۰۰۷، ص ۱۳۶-۱۴۱).

پس از جنگ، اختلاف گروههای ۸ مارس و ۱۴ مارس افزایش یافت. در ۹ آبان ۱۳۸۵ / ۳۱ اکتبر ۲۰۰۶ سیدحسن نصرالله گفت که باید حکومت وحدت ملی تشکیل شود، در غیر این صورت با تظاهرات خیابانی، حکومت سنیوره را ساقط خواهد کرد. به پیشنهاد نبیه‌بزی (رئیس مجلس لبنان)، طرفهای منازعه گفتگو کردند، اما به توافق نرسیدند («تداعیات و مخاطره»، ۲۰۰۸). در واکنش به این رویداد، دو وزیر وابسته به حزب‌الله و سه وزیر متعلق به جنبش امل در ۲۰ آبان ۱۳۸۵ / ۱۱ نوامبر ۲۰۰۶ از دولت سنیوره استعفا کردند. علاوه بر این، حزب‌الله در آذر - دی ۱۳۸۵ / دسامبر ۲۰۰۶ در تظاهرات گسترده‌ای خواستار استعفای سنیوره شد («ابرز الاحداث فی لبنان...»، ۲۰۰۸؛ خبرگزاری فارس، ۲۳ آبان ۱۳۸۵). در ۲۳ بهمن ۱۳۸۶ / ۱۲ فوریه ۲۰۰۸، عماد مغنیه (یکی از رهبران ارشد نظامی حزب‌الله) در انفجار خودرو حامل وی، در دمشق به شهادت رسید. حزب‌الله اعلام کرد که صهیونیستها، به انتقام شکستشان در جنگ سی‌وسه روزه، وی را ترور کرده‌اند (خبرگزاری مهر، ۲۴ بهمن ۱۳۸۶). با پایان یافتن دوره ریاست جمهوری امیل لحود، نیروهای ۸ مارس و ۱۴ مارس بر سر یافتن جانشینی برای وی به نتیجه نرسیدند و این امر اوضاع لبنان را بحرانی‌تر نمود. دولت سنیوره در ۱۶ اردیبهشت ۱۳۸۷ / ۵ مه ۲۰۰۸ شبکه مخابراتی مستقل حزب‌الله را غیرقانونی اعلام کرد. این امر باعث درگیری

مسلحانه میان هواداران حزب‌الله و جنبش امل با نیروهای ۱۴ مارس در ۱۸ اردیبهشت ۱۳۸۷ / ۷ مه ۲۰۰۸ گردید («تداعیات و مخاطره»، ۲۰۰۸؛ «ابرز الاحداث فی لبنان...»، ۲۰۰۸؛ خبرگزاری مهر، ۱۸ و ۱۹ اردیبهشت ۱۳۸۷). با تلاشها و میانجیگریهای امیرقطر، رهبران گروههای عمده لبنانی، از جمله حزب‌الله، برای حل اختلافات خود از ۲۸ اردیبهشت ۱۳۸۷ / ۱۷ مه ۲۰۰۸ در دوحه قطر گردهم آمدند و در اول خرداد ۱۳۸۷ / ۲۱ مه ۲۰۰۸ توافقنامه دوحه را امضا نمودند. برطبق این توافقنامه، میشل سلیمان به ریاست‌جمهوری لبنان انتخاب گردید و حزب‌الله و دیگر گروههای ۸ مارس، صاحب یازده کرسی در مجلس لبنان شدند (خبرگزاری مهر، ۱ خرداد ۱۳۸۷). در ۱۱ مرداد ۱۳۸۷ / اول ژوئیه ۲۰۰۸ حزب‌الله و اسرائیل با وساطت سازمان ملل توافقنامه تبادل اسرا را امضا کردند، که براساس آن حزب‌الله در مقابل بازپس گرفتن پنج تن از اسرای لبنانی از جمله سمیر قنطار، با سابقه‌ترین اسیر لبنانی، و پیکر ۱۹۹ تن از شهدای عرب از ملیتهای مختلف، متعهد شد که پیکر دو سرباز اسرائیلی را، که از ۱۳۸۵ ش / ۲۰۰۶ در اختیار داشت، به اسرائیل تحویل دهد. این تبادل در ۲۶ تیر ۱۳۸۷ / ۱۶ ژوئیه ۲۰۰۸ صورت گرفت («الحکومة الاسرائیلیة تقر صفقة الأشری مع حزب‌الله»، ۲۰۰۹؛ القنطار و رفاقه الاربعة المحزرون یصلون الاراضی اللبانیة»، ۲۰۰۹).

دریاره مناسبات حزب‌الله و جمهوری اسلامی ایران گفتنی است که جمهوری اسلامی ایران نقش عمده‌ای در حمایت از تأسیس و رشد حزب‌الله داشته است. اما رهبران و اعضای حزب‌الله در مقابل اتهام «ایرانی بودن حزب‌الله»، که دریاره این حزب مطرح می‌شده است، واکنش نشان داده و برآن‌اند که با اینبارگراها و جان‌فشانیهایی که این حزب برای کشور و ملت لبنان انجام داده است، نباید چنین اتهامی به آن وارد شود. علاوه بر این، حزب‌الله را حزبی لبنانی می‌دانند که مناسبات خوبی با ایران دارد، اما این امر به آن معنا نیست که به صورت حزبی ایرانی درآمده‌اند (در این باره - قاسم، ص ۳۵۰-۳۵۲؛ عزی، ص ۶۴؛ طارق عزب، ص ۱۱-۱۲؛ اسداللهی، ۱۳۸۲ ش، ص ۲۲۴-۲۲۵).

سوریه نیز با حزب‌الله مناسبات خوبی دارد. تأکید حافظ اسد^۵، رئیس‌جمهوری پیشین سوریه، بر مقاومت مسلحانه بر ضد اسرائیل، باعث نزدیکی سوریه و حزب‌الله شد. مخالفت سوریه با بستن پیمان صلح با اسرائیل، تیرگی مناسبات سوریه با برخی کشورهای عربی و دوستی با ایران، و تلاش برای یافتن متحدی راهبردی در امور داخلی لبنان، باعث شد که حزب‌الله و سوریه به صورت متحد درآیند. این مناسبات دوستانه در زمان

ریاست جمهوری بشار اسد نیز ادامه یافت (حسن فضل الله، ص ۱۴۶-۱۴۸؛ موسوعة حزب الله، ج ۴، ص ۱۲۳-۱۲۵؛ الاحزاب والحركات والجماعات الاسلامية، ج ۲، ص ۴۹۸). مناسبات حزب الله با دیگر کشورهای عربی گسترش چندانی نداشته است، زیرا رویکردها و موضع گیریهای این حکومتها با مثنی حزب الله تفاوت اساسی دارد. بارزترین این تفاوتها در تقابل با اسرائیل است (قاسم، ص ۳۶۳). البته دعوت حزب الله از ملتهای عرب برای سرنگون ساختن دولتهای خود، و «مرتجع و آلت دست امریکا» خواندن این دولتها، که در دهه ۱۳۶۰ ش / ۱۹۸۰ صورت گرفت، اکنون تکرار نمی شود و حزب الله کوشیده است در رابطه خود با این کشورها عمل گرایانه رفتار نماید (اسداللهی، ۱۳۸۲ ش، ص ۲۴۴-۲۴۵).

مناسبات حزب الله با امریکا همیشه تیره بوده است. حزب الله سیاستهای امریکا را در منطقه در جهت حفظ منافع اسرائیل می داند که هیچ تغییری در آن ایجاد نمی گردد. در مقابل، امریکا فعالیتهای حزب الله را تروریستی می شمارد و در بسیاری از موارد کوشیده است افکار عمومی را در لبنان بر ضد حزب الله بسیج نماید (ابوالنصر، ص ۱۹۲-۱۹۶؛ قاسم، ص ۳۶۶-۳۶۹). حزب الله در مرامنامه خود، افزون بر امریکا، از کشورهای غربی و به ویژه فرانسه به عنوان دشمنان اصلی خود یاد کرده، اما به دلیل عدم مشاهده سیاستهای آشکار دشمنانه از سوی کشورهای اروپایی و همچنین به سبب تمایل دو طرف به گفتگو و مذاکره، مناسبات حزب الله و کشورهای اروپایی، پس از تجاوز اسرائیل در ۱۳۷۵ ش / ۱۹۹۶، بهبود چشمگیری یافت. البته این مناسبات از یک کشور اروپایی تا کشور دیگر فرق می کند. به باور رهبران حزب الله، مناسبات با کشورهای غربی از یک تازگی و خود رأیی امریکا در مورد مسائل منطقه می کاهد و نقش برجسته ای به این کشورها می بخشد (قاسم، ص ۳۷۲-۳۷۳).

علاوه بر مبارزه با اشغالگران اسرائیلی و شرکت در امور سیاسی لبنان، حزب الله در عرضه خدمات اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی نیز بسیار فعال بوده است. حزب الله به تدریج از ۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴ به بعد شروع به گسترش مراکز خدماتی نمود و مدرسه، بیمارستان و تعاونیهای مصرف بسیاری در مناطق گوناگون لبنان، و عمدتاً در مناطق شیعه نشین، افتتاح کرد. همچنین اقدام به تأسیس مؤسساتی نمود، از جمله بنیاد شهید (مؤسسة الشهيد) در ۱۳۶۲ ش / ۱۹۸۳، جهاد سازندگی (مؤسسة جهاد البناء) در ۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴، سازمان بهداشت اسلامی (الهيئة الصحية الاسلامية) در ۱۳۶۴ ش / ۱۹۸۵، کمیته امداد اسلامی (لجنة الامداد الخيرية الاسلامية) در ۱۳۶۶ ش / ۱۹۸۷، و بنیاد جانبازان (مؤسسة الجرحى) در ۱۳۶۹ ش / ۱۹۹۰.

مؤسسات با مؤسسات مشابه خود در ایران در ارتباط مستقیم اند، اما لیسانتیها آنها را اداره می کنند (قاسم، ص ۱۱۶-۱۲۰؛ اسداللهی، ۱۳۷۹ ش، ص ۱۵۱). همچنین این حزب برای ایجاد مدارس مخصوص به خود و آموزش و پرورش آموزگاران، مؤسسه اسلامی تعلیم و تربیت (المؤسسة الاسلامية للتربية والتعليم) را در ۱۳۷۲ ش / ۱۹۹۳ تأسیس نمود. نخستین اقدام این مؤسسه، تأسیس مدارس دوازده گانه ای به نام مدارس المهدی در همین سال بود (ابوالنصر، ص ۱۴۴-۱۴۵). حزب الله به تأسیس حوزه های علمیه نیز پرداخت که از مهم ترین آنها، یک حوزه علمیه در بعلبک، دو حوزه در جنوب و یک حوزه در حومه جنوبی بیروت است (بلقزیز، ص ۳۹-۴۰). در زمینه اطلاع رسانی و رسانه های گروهی، نخستین اقدام حزب الله، انتشار هفته نامه العهد در ۱۳۶۳ ش / ژوئن ۱۹۸۴ بود که ترجمان (ارگان) رسمی حزب الله به شمار می رفت. از ۱۳۸۰ ش / ۲۰۰۱ العهد به الانتقاد تغییر نام داد و به شبکه جهانی (اینترنت) نیز راه یافت. افزون بر الانتقاد، حزب الله نشریاتی همچون دو ماهنامه المُنْتَطَق و هفته نامه البلاد و نیز ماهنامه بقیة الله را منتشر می کند (شراره، ص ۲۴۱-۲۴۲؛ بلقزیز، ص ۴۲؛ عبدالحلیم حمود، ص ۲۲-۲۴). گام بعدی حزب الله تأسیس رادیو «النور» در ۱۳۶۷ ش / مه ۱۹۸۸ بود که در مدت کوتاهی توانست تأثیر بسزایی در اطلاع رسانی حزب الله بگذارد (عبدالحلیم حمود، ص ۲۳؛ شراره، ص ۲۴۱). اما مهم ترین اقدام حزب الله در این زمینه، راه اندازی شبکه تلویزیونی «المناار» در ۱۳۷۰ ش / ژوئن ۱۹۹۱ بود. این شبکه، به رغم امکانات محدودش، به خوبی توانست با جنگ تبلیغاتی صهیونیستها مقابله کند. المناار از ۱۳۷۹ ش / ژوئیه ۲۰۰۰ به صورت شبکه ماهواره ای درآمد تا مناطق گسترده ای از جهان عرب و اروپا را زیر پوشش خبری خود قرار دهد (عبدالحلیم حمود، ص ۴۰-۴۴؛ ابوالنصر، ص ۱۴۸-۱۴۹). دولت فرانسه در ۲۳ آذر ۱۳۸۳ / ۱۳ دسامبر ۲۰۰۴ پنخس ماهواره ای این شبکه را از ماهواره اروپا، به اتهام مبارزه با صهیونیسم و اسرائیل و ترویج تروریسم، متوقف کرد (عبدالحلیم حمود، ص ۵۶-۵۹).

از دیگر مؤسسات فرهنگی و اطلاع رسانی حزب الله، مرکز فرهنگی امام خمینی (مرکز الامام الخميني الثقافي) است که در ۱۳۷۰ ش / ۱۹۹۱ تأسیس شد و هدف از تأسیس آن ترویج فرهنگ اسلامی و اندیشه های امام خمینی و انقلاب اسلامی ایران بود (همان، ص ۲۴).

منابع: «ابرز الاحداث فی لبنان منذ اغتيال رفيق الحريري»، ۲۰۰۸، در Middle East Online, Retrieved Aug. 9, 2008, from <http://middle-east-online.com/lebanon/?id=64276>;

ریاست جمهوری بشار اسد نیز ادامه یافت (حسن فضل الله، ص ۱۴۶-۱۴۸؛ موسوعة حزب الله، ج ۴، ص ۱۲۳-۱۲۵؛ الاحزاب والحركات والجماعات الاسلامية، ج ۲، ص ۴۹۸). مناسبات حزب الله با دیگر کشورهای عربی گسترش چندانی نداشته است، زیرا رویکردها و موضع گیریهای این حکومتها با مثنی حزب الله تفاوت اساسی دارد. بارزترین این تفاوتها در تقابل با اسرائیل است (قاسم، ص ۳۶۳). البته دعوت حزب الله از ملتهای عرب برای سرنگون ساختن دولتهای خود، و «مرتجع و آلت دست امریکا» خواندن این دولتها، که در دهه ۱۳۶۰ ش / ۱۹۸۰ صورت گرفت، اکنون تکرار نمی شود و حزب الله کوشیده است در رابطه خود با این کشورها عمل گرایانه رفتار نماید (اسداللهی، ۱۳۸۲ ش، ص ۲۴۴-۲۴۵).

مناسبات حزب الله با امریکا همیشه تیره بوده است. حزب الله سیاستهای امریکا را در منطقه در جهت حفظ منافع اسرائیل می داند که هیچ تغییری در آن ایجاد نمی گردد. در مقابل، امریکا فعالیتهای حزب الله را تروریستی می شمارد و در بسیاری از موارد کوشیده است افکار عمومی را در لبنان بر ضد حزب الله بسیج نماید (ابوالنصر، ص ۱۹۲-۱۹۶؛ قاسم، ص ۳۶۶-۳۶۹). حزب الله در مرامنامه خود، افزون بر امریکا، از کشورهای غربی و به ویژه فرانسه به عنوان دشمنان اصلی خود یاد کرده، اما به دلیل عدم مشاهده سیاستهای آشکار دشمنانه از سوی کشورهای اروپایی و همچنین به سبب تمایل دو طرف به گفتگو و مذاکره، مناسبات حزب الله و کشورهای اروپایی، پس از تجاوز اسرائیل در ۱۳۷۵ ش / ۱۹۹۶، بهبود چشمگیری یافت. البته این مناسبات از یک کشور اروپایی تا کشور دیگر فرق می کند. به باور رهبران حزب الله، مناسبات با کشورهای غربی از یک تازگی و خود رأیی امریکا در مورد مسائل منطقه می کاهد و نقش برجسته ای به این کشورها می بخشد (قاسم، ص ۳۷۲-۳۷۳).

علاوه بر مبارزه با اشغالگران اسرائیلی و شرکت در امور سیاسی لبنان، حزب الله در عرضه خدمات اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی نیز بسیار فعال بوده است. حزب الله به تدریج از ۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴ به بعد شروع به گسترش مراکز خدماتی نمود و مدرسه، بیمارستان و تعاونیهای مصرف بسیاری در مناطق گوناگون لبنان، و عمدتاً در مناطق شیعه نشین، افتتاح کرد. همچنین اقدام به تأسیس مؤسساتی نمود، از جمله بنیاد شهید (مؤسسة الشهيد) در ۱۳۶۲ ش / ۱۹۸۳، جهاد سازندگی (مؤسسة جهاد البناء) در ۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴، سازمان بهداشت اسلامی (الهيئة الصحية الاسلامية) در ۱۳۶۴ ش / ۱۹۸۵، کمیته امداد اسلامی (لجنة الامداد الخيرية الاسلامية) در ۱۳۶۶ ش / ۱۹۸۷، و بنیاد جانبازان (مؤسسة الجرحى) در ۱۳۶۹ ش / ۱۹۹۰.

۱۴۲۶/۲۰۰۵؛ غسان عزی، حزب الله من الحلم الایدیولوجی الی الواقعیة السیاسیة، کویت ۱۹۹۸؛ نعیم قاسم، حزب الله: المنهج، التجربة، المستقبل، بیروت ۱۴۲۵/۲۰۰۴؛ حسن محمود قیسی، الإنحدار و الإنحدار من وعد بلفور الی الوعد الصادق، [بیروت] ۱۴۲۸/۲۰۰۷؛ «القطار و رفاقة الاربعة المحررون یصلون الاراضی اللبانیة»، شبكة الجزيرة،

Retrieved Jan.14, 2009, from <http://www.aljazeera.net/News/archive/archive?ArchiveId:1095049>;

محمد مورو، حزب الله: النشأة، العمليات، الجهاد، الانتصارات، قاهره [۲۰۰۱]؛ موسوعة حزب الله، بیروت: مؤسسة هنا انترناسیونال، [بی.تا.ا]؛ موسوعة نصر الله الرجل الذي یختصر الامة، بیروت: منشورات الفجر، ۱۴۲۷/۲۰۰۶؛ محمدنجیب میقاتی، «میقاتی: الحكومة تجتمع الاطیاف اللبانیة المعارضة و الموالاة»، الرياض، ش ۱۳۴۴۹، ۱۱ ربيع الاول ۱۴۲۶.

/ حمیدرضا دهقان /

حزب ایران، از احزاب ملی‌گرا یا تمایلات سوسیالیستی

پس از شهریور ۱۳۲۰. هسته اولیه حزب ایران، کانون مهندسیان ایران بود که در ۱۳۲۱ ش تأسیس شد. کانون در آستانه مجلس چهاردهم به دو جناح تقسیم شد: برخی از مؤسسان و اعضای مهم آن حزب ایران را تأسیس کردند و گروهی دیگر، که چپ‌گرا و تندرو بودند، اتحادیه مهندسیان را تشکیل دادند (بازرگان، ۱۳۷۵-۱۳۷۷ ش، ج ۱، ص ۲۴۳؛ همو، ۱۳۵۰ ش، ص ۱۰۲، ۱۰۶؛ آبراهامیان^۱، ص ۱۸۸).

مهدی بازرگان^۲، یکی از همکاران حزب، نوشته است که انگیزه تأسیس حزب، «احساس ضرورت فعالیت اجتماعی و سیاسی از ناحیه قشر تحصیل کرده» بود و مؤسسان حزب معتقد بودند که اقدامات اصلاحی‌شان را باید در سطح وکالت و وزارت توسعه دهند و تا زمانی که زمامداری در اختیار افراد سالم و آگاه قرار نگیرد، امور کشور سامان نخواهد یافت (۱۳۵۰ ش، ص ۱۰۸-۱۰۹). لذا می‌توان حزب ایران را حزبی با صبغه روشنفکری، نه توده‌ای، دانست (کیانوری، ص ۹۵).

حزب به پیشنهاد غلامعلی فریور، رئیس کانون، شکل گرفت و حدود سی تن از اعضای کانون، عضویت حزب را پذیرفتند (مکی، ص ۱۸). حزب ایران با شعار «برای ایران، با فکر ایرانی به دست ایرانی» و «کار، داد، آزادی» در اردیبهشت ۱۳۲۳ تأسیس گردید (بیانی و موحد، ص ۶۹؛ قس شورایی انقلاب و دولت موقت، ص ۸، که سال تأسیس حزب را ۱۳۲۲ ش آورده است).

به پیشنهاد مکی، نام حزب را «ایران» گذاشتند. اعضای

فضیل ابوالنصر، حزب الله: حقائق و ابعاد، بیروت ۲۰۰۳؛ الاحزاب و الحركات و الجماعات الاسلامیة، [تألیف] جمال باروت و فیکران، تنیق فیصل درّاج و جمال باروت، [دمشق]: المركز العربی للدراسات الاستراتیجیة، ۲۰۰۶؛ احمد جابر، «الحرب السادسة: وقائع العدوان الاسرائیلی علی لبنان»، در فجر الانتصار: الحرب العربیة الاسرائیلیة السادسة، [تحریر] عبدالقادر یاسین، دمشق: دارالکتاب العربی، ۲۰۰۶؛ سعید اسداللهی، از مقاومت تا پیروزی: تاریخچه حزب الله لبنان، ۱۳۶۱-۱۳۷۹، تهران ۱۳۷۹ ش؛ همو، جنبش حزب الله لبنان: گذشته و حال، تهران ۱۳۸۲ ش؛ امیرالذاکرة: سیرة ذات... سیرة امامة، کتاب توثیقی یتضمن نصوصاً و کتابات و صوراً عن حياة سید شهیداء المقاومة الاسلامیة العلامة السید عباس الموسوی (رضوان الله علیه)، [بیروت]: منشورات الولاة، ۱۴۱۳/۱۹۹۳؛ امین مصطفی، المقاومة فی لبنان: ۱۹۴۸-۲۰۰۰، بیروت ۱۴۲۴/۲۰۰۳؛ عبدالله بلقیز، حزب الله من التحریر الی الردع: ۱۹۸۲-۲۰۰۶، بیروت ۲۰۰۶؛ تداعیات و مخاطره، ۲۰۰۸، در

Moheet, Retrieved Aug.9, 2008, from <http://www.moheet.com/show-files.aspx?fid=88812>;

الجمهورية اللبانیة. رئاسة مجلس الوزراء،

Retrieved Des.6, 2008, from <http://www.pcm.gov.lb/NR/exeres/cc42c93A-935B-4AD3-983E-BA59B8CF7AB5.htm>;

حسن فضل الله، الخیار الآخر: حزب الله، السیرة الذاتیة و الموقف، بیروت ۱۴۱۴/۱۹۹۴؛ «الحكومة الاسرائیلیة تقر صفة الاسرى مع حزب الله»، شبكة الجزيرة، خیرگزاری فارس، ۲۳ آبان ۱۳۸۵،

Retrieved Jan.14, 2009, from <http://www.aljazeera.net/News/archive/archive?ArchiveId=1094972>; Retrieved Aug.10, 2008, from <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=8508230270>;

خیرگزاری مهر،

Retrieved Aug.11, 2008, from http://www.mehrnews.com/fa/New_sprint.aspx?NewsID=198241,208535,679139,679581,679590,686964,687237;

رفعت سیداحمد، حسن نصر الله: نائر من الجنوب، دمشق ۲۰۰۶؛ همو، حسن نصر الله: الوعد الصادق (ملحمة النصر الالهی كاملة)، دمشق ۲۰۰۷؛ وضاح شراره، دولة «حزب الله»: لبنان مجتمعاً اسلامياً، بیروت ۱۹۹۸؛ صلاح الدین سلیم، «الوعد الصادق و تداعياتها العسکریة»، در فجر الانتصار، همان؛ طارق عزب، حزب الله بین الحقائق و اوهام الغرب، [قیوب، مصر] ۲۰۰۲/۱۴۲۲؛ عارف عبد، لبنان و الطائف: تقاطع تاریخی و مسار غیر مکتمل، بیروت ۲۰۰۱؛ عبدالحلیم حمود، اسرائیل و حزب الله: الحرب النفسیة، بیروت ۲۰۰۷؛ جعفر حسن عترسی، حزب الله: الخیار الاضعب و ضمانة الوطن الکبری، بیروت